

128

115340

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

DR. TH. ØSTREM

NEVROLOGI OG PSYKIATRI

OBSERVATORIEGT. 10 " TLF. 44 69 07 - OSLO

Institut for Samtidshistorie,
Tostrupsgt. 29,
O s l o - 2.

Vedlagt tillater jeg mig aa oversende :

"Beretning om de første døgn under tyskernes occupation av Norge april 1940"

Beretningen er nedtegnet av mig i de samme aprildager, da jeg som reserveløge paa Gaustad Asyl var konstituert direktør der.

(5 maskinskrevne sider).

Oslo 9/9 - 1972.

Th. Østrem

(Plak: 1-5)

Beretning om de første dager under tyskernes okkupasjon av Norge
.....

april 1940.
.....

Norden morgen 8/4-1940 offentliggjordes i alle aviser ordlyden av en fransk-engelsk note til Tyske. Av denne fremgik, at de allierte (Frankrike og England) tidlig om morgenen samme dag hadde utlagt minner i norsk territorialforvand i 3 felter, nemlig:

1) utenfor Stadt, 2) på Hvaløya og 3) i Vestfjorden sør for Narvik.

Utover dagen kom som følgende meldinger:

- 1. Et tysk troppetransportskip var ved 13-tiden torpedert utenfor Skarvskysten og 150 mann og 80 hester druknet.
- 2. Fjirke tyske krigsskip (mineskipere, torpedojagere og kryssere) var i nattens løp sett i Storbelt på vei nordover.

Denne siste melding blev nettopp med forbehold - og i hvilken antall og litt forskjellig, snart 40-50, snart 60-100.

Alle meldinger blev livlig kommentert, og diskussionene blekket gitt høit i Oslo, hvor avisenes ekstratrykker blev revet bort som i krigens første dager.

Siden gitt flyalarmsignal over Oslo og Akers, ved 11-tiden og senere. For flyalarm, hvor dette signal høites meget høyt, blev straks gitt ordre til de fleste alt utelyst og blekket samles etter tidligere gitt forskrifter, alle de minner det svært overalt her.

I Oslo brandte det frødesles mange steder. - En linjefly ble ved ansluttet las flitt og flitt endre kurs ut over landet.

Etter en tiens tid gitt "Alarm over" - signalet. En straks etter 12-tiden blekket - meldinger av en fly til en vest i T. - Ved 1-tiden av

..... alle blev på sine egne steder, idet de tidligere utvalgte minner i T.

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014. 918. april utdelte avisene med svare over-

skriftet, at fremmede krigsskip i nattens løp hadde forsert Oslo-
fjorden og at Bergen, Trondheim og Narvik var besatt av tyskere.

Fra Gaustad Asyl blev en formiddagen kjellerne under administra-
tionsbygningen og begge E- og D-avdelinger i et hast gjort istand
med sitte- og endel liggeplasser (efter tidligere lærte planer),
og vinduene forsynt med trelenner.

Klokken 13 holdes luftvernøvelse: Pasientene fra G., F., C. og A.
blev isrt til adm.bygningen, mens avdelingene D. og E. benyttet sine
egne kjellere. - Tilbake på enersus las noen fra pass., som ikke
kunde taes med - ialt ca. 15 stykker (avd. F. og G.) med en
pleier(øke). - Det hele gikk meget pent og raskt for sig. Pass. fra
G. og F. brukte henholdsvis 8 og 15 min. fra alarven gikk, til de
var i kjelleren (adm.bygn.), og bare noen avdelinger gikk feil ned-
gang og forårsaket en del forstyrrelser.

Allerede senere offentliggjort skulle man fra nytte av den foretatte
prøve. Luftrike fly hadde hele dagen passert over terrenget, siens-
synlig på vei til og fra Fornebo flyveplass.

Ved 10-tiden begynte endel mindre fly å kretse rundt i stør-
lside, som om de drev øvelsesflyvning. - Pludselig skjedde ved 11:30
11:30-tiden endel eksplosjoner i Strøket Præst - Apulveien - Lyriks
Institutt - Steinerud. Et strøke etter kom F-8 og de smaa fly i rask
fart mot gaustadområdet, hvor de alar 10 - 15 brøkk. - Den ene
traf kartnerholmen, som ble smadret til gindved og murbrøkk.
Cartneren med kona og søtter, som var dels i truggen, dels i annen
etasje, ble gravet frem og vakte sig og vare forset ned, ved fra det
(Honen en utrykkede, datteren rokket og cartneren selv uskadd).
De andre bomben faldt rundt om på Århusstrøket og de to nærmeste om-
givelse. Kartneren ved truggen blev skadd, og en vil ha skadd i
knaudet. I 11:30 datteren på Århusstrøket over fjellet blev revet
bort i noen anters knalle ved kveldstid ca. 5 meter høyt.

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

Fire bomber falt på og ved Gaustadelløka mellom øylet og Rindveien. - Hallene etter bombene på vei og gaudeplads var ca. 1 m. dyre og 2 m. i diameter, mens nedslagene i jordber- og potetaker /1/2 etterlot huller som dyre, at en mand kunne gå ned i dem til halsen. Jordstilen fra disse tidene ble det sted og over taket på øybygningene, og sten av en mandes størrelse slengtes bort i været. - Røle bombingen av torrenet fra Engen til Gaustad sted på bare noen få minutter.

Der blev der straks slutt alarm, og pasientene og personalet samlede i tilflugtsrummene som under forlidsens øvelse. Og dette gikk helt kniksfritt. - Imidlertid kom hverken flere bomber eller noen flyalarm. Og etter en times tid gikk hver til sitt.

Om natten var lundet overalt.

Like før middagens øvelse kom 5-6 norske soldater, som var flyktet fra Luftvernaktionene på Volmen øst i Gaustad. De fortalte, at tyskerne kom i biler og med fly og etter en kort kort øvelse batteriet. Soldatene hadde opprust for livet, sans kuglene på en dem. De var helt utkjørte og sik på øylet med en høyly den fryste der.

Enden på lund april - var det en forlidsen flyalarm at vi Gaustad, og den gikk i fjellene som forlidsen der.

Der hadde det vært de forskjellige ryter og situasjonen i lund landet - snart saas, at herred og Gaustad var ødelagt av de allierte, snart meldtes en bombeangrep fra disse sidene slik at de forskjellige steder.

Da ved 11-tiden i vedes over hele ^{11.11.1944} lundstet heller og lund og snart at over de ^{11.11.1944} lundstet. De som lundstet vilde bombeangrep lund 11. 11. - lundstet ble v lundstet lund til 11.

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

Der opstod fuldstændig panik i byen og nærmeste omegn. - Folk til-
 mand av huse og købte i lo 000 - vis utover i omegnen i biler, paa
 cykler eller tilfods. Men hjælp hverandre, og kjendte og ukjendte blev
 stoppet ind i alle slags befordringsmidler og kjørt avgaarde.

Viens omkiring Gaustad Asyl var paa et sieblik fylt av flygtende
 i alle aldre med og uten oppalning. - Og paa asylet selv begyndte en
 merkbar uro aa gjøre sig gjaldende. Her blev imidlertid straks mit
 beskjed om, at alle maatte bli paa sin post - og eventuelt søke til-
 flugt i kjellerne som tidligere under alarntilstand. Og portene beord-
 redes lukket. - Ikke desto mindre var det allerede lykkedes en del av
 patientene fra avd. A. aa stikke tilkogs og søke skjul i asylets høi-
 laare paa Sognsveien. De kom dog alle snart tilbake.

Allerede kl. 12 samme formiddag kom i radio meddelelse om, at røm-
 ningsordren var falsk alarm, utstedt av uansvarlige elementer, og at
 der ingen sieblikkelig fare var paa færde og alle maatte vende til-
 bake. - For manges vedkommende kom denne kontraordre forsent, idet de
 alt var langt paa vei indover i landet. Men mange snudde, da de saa, at
 det var rolagt i Oslo, og beordementet uteblev. - De hadde heller
 ingen steder aa ta ind, da alle hus var overfylte. - Været var surt
 og koldt og sneen fremdeles dækket jorder og veier i Oslos omegn.

Til Gaustad Asyl kom i dagens løp endel endel flygtninger - mest
 gamle - for aa hvile lidt, før de tok fat paa hjemveien. Og paa veis-
 bruket samlede en tid flere ullevealtpatienter, som under vanikken
 hadde faet beskjed om aa rømme og derfor straks hadde sprunget av-
 gaarde over gjerdet og jorder som de gik og stod i sine vanlige cykel-
 musklar under frakkene. - Etterhaanden blev det svarommere med folk,
 men hele dages varket fremdeles adskillige mennesker omkring i ter-
 rantet ved asylet.

Pasientene paa Gaustad Asyl var under bombing og flyalarm for store deler rolige og disiplinerte.

En enkelt mandlig paranoid demens blev adskillig opskaket og maatte fjernes fra kjelleren den første dag.

Av de andre var de imbecille mest urolige.

En circular psykose - nu symptomfri og paa trappene til utskrivning - var adskillig urolig.

De første natter lykkedes det, som tidligere nevnt, endel av A.-pasientene ~~at~~ aa stikke sig bort i i hsilaaaven ved Sognsvandet - og en av disse (den circulare psykose) gikk en hel nat paa ski, efterat han foregjøves hadde forsøkt aa komme land paa Skjennungshytten (i Nordmarken) som var overfylt av oslofolk.

Senere faldt alle tilro og inga forlot asylet.

Til direktør Ø. Ødegaard, som var paa fjeldet de kritiske første dager, blev sendt telegram om krigstiltanden. Og han kom tilbake lode om eftermiddagen.

Gaustad Asyl 10/4 - 1940.

Th. Østrem
Th. Østrem.
kst.

Bytelefonen var dagene 10 - 12 april overbelastet, saa det ikke var muligt aa komme frem noesteds. Det viste sig, at Slemdal st. var sprængt og først kom i orden ut paa dagen 13te, da et par av asylats telefoner blev boektare, mens flere av dem ikke kom i orden paa endnu en uke (visstnok linjebrudd ved bombenedslagene).

So/4-40.

D.s.

Oslo 12/9-1955.

DR. TH. ØSTREM

NEUROLOGI OG PSYKIATRI
OBSERVATORIEGT. 10" (INNG. HANSTENSGT.)
11-12, 5-6 OG TIMEAVTALE. TLF. 446907 - OSLO

Herr H.R.advokat Rolf Arne Foss,
H.Meyerdahlsgt.1, O s l o.

Ad!Oslo Kommunale Sykehus i Krigens tegn!

Under henvisning til Deres brev av 16/8 d.a. m.gjennemslag av Deres skriv
8/7 til raadmann Klaveness med endel eksempler paa urigtige anførsler i ha
hans ovennevnte bok samt hans svar av 14 f.m. tillater jeg aa bemerke
følgende.

Hele Klaveness's bok, som jeg naa har læst fra perm til perm, er gjennem-
syret av en intens uvillie mot mig og har en række ondartede utfald og in-
jurierende anførsler, som savner enhver berettigelse og ikke svarer til forf-
fatterens karakteristik av sin bok som "en dokumentasjon". Likeledes er der
fortielser og perfide insinuasjoner, vel egnet til aa vildlede uindviede
læsere.

Boken maatte, for aa gi et sandfærdig bilde av forholdene, skrives
helt om. I sin naaværende skikkelse er den en pamflet, og det er ikke let
bare ved rettelser aa fjerne det misvisende helhetsindtrykk, som den gir
bl.a. av mig.

Imidlertid skal jeg peke paa de steder, som iallefald maa utgaa eller
ændres, og vedlægger særskildt opgave herover. - Overskriftens anden passus
bør vel heller lyde: "Ifølge senere indkomne oplysninger er nedensiterte
avsnit av navnte bok ukorrekte." ? (Istedenfor: "Ifølge Eidsivating's osv").

Paa side 196 har Kl. et avsnit, som vel ikke kan forlanges korrigeret, men
som viser hans manglende objektivitet: I skriv fra Rian til ordf. om raad-
mannsboligen (som vel er det, som har sat Kl. i slik fyr og flamme idethele) staar at
"overlæge NN skal bebo leiligheten efter sykehusraadmannen". Forsaa vidt som
"dokumentasjonen" gjør krav paa aa være objektiv, kunde her selvsagt staat:
"overlæge Rosing Bull" eller "overlæge N.N. (ikke NS)" i over-
ensstemmelse m. alle de andre tilfæller, hvor det staar (NS), naar noen er skaf-
fet fordeler. - Aa gjøre slik tilfæelse overlates til Raadmann Klavness, om
han finner, at hans renslighetssans kræver det.

Foruten opgaven over korreksjoner vedlægger jeg en utredning om syke-
husforholdene under okkupasjonen - i 2 eks. plarer, hvorav det ene bedes sent
Klaveness, for at han kan indse rimeligheten av de forlangte rettelser.

E r b ø d i g s t.

Th. Østrem
Th. Østrem.

IV

17

Sykehusforholdene under okupasjonen
1940 - 45.

A føre den politiske kamp inn på det medisinske felt har for mig alltid fremstillet sig som en uhyllighet. Men under okkupasjonen anså jeg det som direkte farligt.

Såvel tyskerne som de allierte ble stadig beskyldt for å krænke Genferkonvensjonens bestemmelser om å skåne sanitetet og holde det utenfor krigshandlinger. I sit forsvar for slike barbariske brudd på folkeretten anførte begge parter, at den anden misbrakte sine sanitetsinnretninger, - tog, sykehus, o.l. - og at det derfor var berettiget å sette alle hensyn tilside. Et utslag av dette var, at vi her i Norge i begynnelsen av krigen fikk ordre om å fjerne alle røde kors fra sykehusetene, da disse ellers ville bli særlige mål for bombing.

Efter okkupasjonens slutt er det blit offentliggjort en hel del om all den sabotasje av forskjellig art, som foregik på de norske sykehus. Nådmand Klaveness forteller således åpenlyst i sin bok: "Oslo Kommunale Sykehus i krigens tegn" om hvorledes nordmennene narret tyskerne med feil diagnose og alle slags falske foregivender og herunder hjalp fangerne å flykte. På side 167 i samme bok sies endog: "En kunne med rette med Gestapo tale om en Ullevål front." --Tyskerne respekterte imidlertid lægeatstene og lot sig således narre. Men efter Klaveness og andres avsløringer er det fare for, at neste okkupasjant - hvem det nå blir - ingen hensyn tar hverken til lægeatstener eller til sykehusene i det heletat.

Det var dette, jeg var nær ved skulle ske allerede under siste okkupasjant, om tyskerne opdaget hvad som foregik på sykehusene. Og det er klart, at dette ville gåt utover - først og fremst aktørene selv og dernest de virkelig syke, over selve sykehusarbeidet og hele helsevesenet, som tyskerne da kunne fåt påskuda til å blande sig inn i ledelsen av, eller overta helt. Dr. gggggggg Riechert i Reichskommissariatet hadde alt tidlig plan om utskifting av ledende personer innen norsk sykepleie og helsearbeide med tyske søstre. Og nan truet under at oppgjør me då realisere planene i en hånd vending "Jeg skal greie det med en telesamtale til Berlin. Og hvis man ikke vil underordne sig de tyske søstre, er det mig absolut likegyldig, om sykehusene må stenge." Alene min uredde og bestemte holdning hindret at det ble alvor av dette. Politikk på sykehusene anså jeg derfor for uhyre farlig og skadelig for alle parter. -Når det ikke gik værre med de forskjellige aktører rundt om på sykehusene og de nå etterpå kan skryte av sine vellykkede bedrifter skyldes det, at jeg til stadighet gik i mellom og fik hindret inngripen eller mildnet virkningen av den.

Den hele tid fulgte jeg min linie: å holde helsesektoren utenfor såvel krigshandlinger som politikk- og jeg tror, at jeg kan si, stort sett med held. Og derfor reagerte jeg overfor slik virksomhet som nevnt, hvor den enn kom fra (tyskerne, NS eller "Øssingene") overalt innen helsevesenet - således også på sykehusene, når det ble meldt at den foregik der. - Ellers hadde jeg ikke noe direkte med sykehusene å gjøre i min sin almindelighet. De greide sig selv i enhver henseende og representerte forsåvidt et perifert felt av mit virkeområde.

Av mig personlig eller helseavdelingen ble det forøvrig aldrig tatt noe initiativ i slike saker. Men det strømmet rikelig med klager inn og forlangende om, at det skulle taes affære. -Den fremgangsmåten Helseavdelingen da brukte, var alltid å søke å komme frem med fredelige midler. Først når klagen ble legio og forhandlinger og advarsler ikke føret frem, greide man ikke å holde igjen overfor partiets press og krav, som da fikk gehør på høiere hold så det ble grepet inn. -Helseavdelingens befattning med slike saker var aldrig andet enn en ekspedisjonsmessig, administrativ art.

På et relativt tidlig tidspunkt ble en Ullevålsøster, Liv Potland, forlangt avskjediget for om mulig å stanse de opståtte urotendenser i fødselen og forhindre, at sykehusene ble gjort til politiske kampplasser. Og man var her i full overenstemmelse med høiesteretsdom av 25/10- 1940 (se nedenfor). Pleiersken ble efter klagene, som kom på henne, innkalt til mit kontor for om mulig å få ordnet saken i mindelighet, men optrådte steilt og arrogant og erklærte sig uvillig til å opføre med sin politiske virksomhet og indskrenke sig til å gjøre sin søstergjerning. - Søstrenes plikt til ikke å blande politik inn i sit arbeide (hvad de alt fra før krigen avla løfte om) er imidlertid like viktig for de syke som lægenes taushetsplikt. - Det var dengang vistnok enda ikke dannet noen "Ullevåalfront", som Klaveness snakker om. Men det ble verre.

Og forholdene på Ullevål, slik de efterhånden artet sig med politikken sat i høisetet og forfølgelse, sjikane og utfrysning av alle anderledes tenkende, var slik at det gik ut over ikke bare disse, men også over sykepleierarbeidet og de syke. - Skulle den parole følges, som lå i høiesteretsdom av 25 oktober 1940 om at det av generalpreventive hensyn måtte reageressærlig sterkt overfor den ungdom, som viste en sterk jøssing agresivitet, kunne det ikke unngås, at det ble grepet inn på Ullevål. Og det var formentlig dette de forskjellige partiinstanser og de enkelte klagere mente, når de talte op sakene om sabotasje og politisk terror på Ullevål.

Man hevdet også bestemt, at det ikke ville bli arbeidsfred på sykehusene, før såvel Bertha Helgestad som Bergljot Larsson, oversøster Marit Berg Domås, Agnes Rimestad, direktør Gjessing, rådmann Klaveness, ledelsen i Norsk Sykepleierskeformidling o. a. kom bort. - Dette motsatte jeg mig av alle krefter og satte så meget inn på det, at min stilling var i fare både fra tysk side og fra N.S. - Det er da uhyrlig nå å se mig offentlig utstillet og beskyldt for akkurat det motsatte av det jeg har gjort.

Når jeg ikke lenger magtet å forsvare disse, skyldtes det den overhåndtagende sabotasje og uro, særlig på Ullevål, som det ikke lykkedes ledelsen å stanse - med eller mot dens villje. Dette ble utnyttet av motparten, som med rette kunne peke på, at ledelsen ikke magtet sin opgave.

Såvel tyskerne som N.S. partiorganisasjon forstod hvordan det lå an og beskyldte mig derfor for å holde min hand over sykehusledelsen og sabotere aksjonen mot den. - For mig var det imidlertid klart, at om man kunne få ro og orden på sykehusene - hvad jo måtte være pointet - ville anklagerne miste sit viktigste våpen og aksjonen mot ledelsen falle i fisk.

Derfor og alene derfor henvendte jeg mig til bl. a. Agnes Rimestad i skriv av 20/9-41, som Klaveness i sin bok side 173 ondsinnet betegner som et svar om kommende avsked. - Likeså sendte jeg særskilt bud til minister Fuglesang med anmodning om hans hjælp til å stanse aksjonen. -

på trods av alle mine bestrebelsr for å avvise klagene og skjerme ledelsen mot overgrep, lyktes det partiet ved direkte henvendelse til Hagelin og Quisling å få utvirket først Agnes Rimestads avsked. Avskedsdokumentet som kom direkte fra Hagelin til mig omkr. 1/2-42, fik jeg imidlertid stanset. Det var alt kommet i postkassen, men jeg lot det hente ved særsgilt bud og overtalte Hagelin til å la ~~x~~ det være - og ble siden stadig bebreidet dette av partiet og andre, jeg derved hadde gjort en strek i regningen for. - høen mnd. senere kom nyt avskedsbrev fra Hagelin - (30/6-42) denne gang med ordre om å ekspedere det omgående.

Bertha Helgestad og Bergljot ~~Helgestad~~ Larsson avsatte sig selv ved å skriv under protestskrivet til Berboven. Men det skyldtes alene mig, at de fikk sit te så lenge som de gjorde.

Heller ikke rådmann Klaveness, s avsked har jeg noe ansvar for. Saken passerte flere ganger, - administrativt feiaktig - helseavdelingen. Hver gang satte jeg fingeren på, at den ikke hørte hjemme der, og i påtegningssskriv av 1/7-42 til kommunalavdelingen påpeker jeg dette pany og fremnever samtidig spesielt notat av 4 mai 1942 (av Pænes og Høvde), hvor det sies: " Avskeden synes både urimelig og uretmessig og bør ut fra de interesser, Helseavdelingen skal ivareta om mulig søkes avverget. "

Stort tydeligere kan jeg vel ikke si min mening om denne avsked. - Klaveness hæfter sig ved, at jeg i en av ekspedisjonene i hans sak har påtegnet "enig". Denne formular var av dep.tets vedk.tidligere forklart mig som nødvendig uttrykk for, at saken var ekspedert med mit vidende. Noe andet ligger det heller ikke i dette - end nemlig at skrivet skulle ekspederes videre til Komunalavdelingen. Og jeg pointerte både skriftlig og mundtlig overfor denne, at saken var mig uvedkommende, og at jeg ikke var enig i dens realitet, men man svarte mig, at det ingen rolle spillede, når jeg bare ekspederte saken videre. Og det gjorde det da selvsagt ikke idet avskeden var foreslått, bestemt og ble effektuert av andre og gikk sin gang uavhengig av mine notater. - De som hadde bestemt denne avsked og var mestere for å effektuere den, lot sig ikke i minste måte affisere av slikt- og særlig da ikke fra en avdeling, under hvilken saken ikke hørte. Mine beveggrunder for å holde igjen var her som ellers, at jeg mente, en utskiftning av ledelsen ville virke mot sin hensikt, når det gjaldt å gjenoprette ro og orden på sykehusene. - Desuten anså jeg de angjeldende personer som dyktige fagfolk, hvem jeg hadde tillit til, og som det ville være mulig å erstatte med lignende, eller bedre, faglige krefter og som fortjente en bedre sjebe enn å bli avsatt.

Hertil kom så følgende forhold: Angrepene på disse ledende personer begynte flere år før krigen og kom fra en gruppe misfornøide elementer innen sykepleien. - Disse elementer ville bl.a. Sykeforbundet tillivs, fordi det var en borgerlig organisasjon, som stod iveien for fagorganiseringen av søstrene. (Alt i 30 årene begynte Dr. Evang å organisere Ullevålsøstre - som skulle inn i organisasjonen.) Da N.S. kom til magten, optrådte den samme gruppe av malkontenter påny. Og nå var skytset av politisk art, idet det fiskedes i rørt vande omkring N.S. og man benyttet sig her av ærlige og rettenkende NS.-folk, som selv var oprørt over forholdene på sykehusene, særlig Ullevål, hvor politiken syntes å gå foran medisin og sykepleie. Og gruppen hadde store planer. Bl.a. skulle Oslo komm. Sykehus's forskole bli skole med like antal elever av søstre og diakoner - og søsterhjemmet skulle deles mellom disse, mens de fast ansatte søstre, som bodde der, skulle kastes ut. Dette var således også et angrep på Diakonhjemmets suverene ledelse over diakonutdannelsen - som nå søktes gjort kommunal og politisk betont og ikke kristelig. - Man bebreidet sykepleieadministrasjonen dens angrevelde og klikkevesen samt dens disposisjoner med opsigelse av "ferievikarer", som var en vesentlig grund til forargelsen. (Dette fenomen er en uting, som i alle år har gått igjen på mange medisinske anstalter og som jeg personlig har reagert mot lenge før okkupasjonen- og som var noe av det første jeg ble engagert med i Diakonhjemmetaffæren.) - Lederne ble betegnet som konservative plutokrater, uskikket til å gjennomføre noen slags sosialiseringsplaner. og det ble sat svære krefter isving for simpelthen å feie vekk hele den da, - førende sykepleieleidelse. Endog tyskerne ble alarmert (Dr. Riechertz i Reichskommissariatet, Einsatzstab Wegener og sikkerhetspolitiet (SD).)

For mig var det klart, at det gikk som en rød tråd gjennom disse aksjoner at ledelsen skulle bort - koste hvad det ville og uanset hvilke argumenter, man måtte betjene sig av.

I og for sig var jeg ikke uenig i, at reformer kunne trenges. Men det måtte ikke ske ved overgrep eller avsettelse av personer, som sat der i kraft av sine kvalifikasjoner og sin ansienitet. Kunne ikke reformarbeidet ske gjennom disse ledende personer, ville det tilslut gå utover såvel sykehus - som helevesent. Deuten hadde jeg ved personlig kontakt lært flere av disse forskjellige ledere å kjenne som sympatiske mennesker, som gjorde sit beste og lot sig samarbeide med og sikkert ville ta imot nyt på det faglige område, om det var av verdi. - Ullevål Sykepleierskeskole og rådmannens sykehusvæsen stod kanskje som en god nr. 1 på sit felt i verden før krigen.

Min instilling i disse spørsmål førte til, at man gikk utenom mig og direkte til de overordnede partiinstanser, Hagelin eller tyskerne (cfr. bl.a. brev av 9 mai 1942 til Hagelin om fjernelse av Agnes Rimestad og Rådmand Klaveness - Indtatt side 186-88 hos kl. - : "Vi har tillat oss å sende denne skrivelse direkte til departementets sjef, for å sikre, at saken nå ikke utsettes lenger.") - Også Klaveness ble jeg beskyldt for å beskytte. I brev fra

Hirdens Efterretningsvesen av 29/6-42 sies bl. a. " Samme dag (22/5) hadde en deputasjon fra Norsk Sykepleierskeforbund foretræde i Medisinaldirektoratet for å få fjerne ledelsen ved Ullevål, men uten resultat."

Men man nøiet sig ikke med dette, men gikk tilslut til samlet storm på mig (partiet, NSH, NSK, og lægeforbundet). Det nevnte brev fra Hirden s Efterretningsvesen til Quisling, hvor min negative holdning til oprensningssaksjonene og avskedigelsene ble belyst, var på den tid, det ble skrevet og denn måte, det skildret min optreden på, meget farlig for mig- særlig da jeg ble angrepet fra så mange hold samtidig.- Hadde jeg måttet gå, ville det gåt galt med mange på Ullevål. De ville ganske sikkert havnet i fengsel eller i tyske konsentrasjonsleire. Bare min seige og hårdnakkede motstand reddet dem fra dette og fik også utsat deres avsked.

Mot de stadige beskyldninger og angrep på mig måtte jeg selvsagt ta til gjennæle og forsvare mig- og da på den måte, som, kunne ha utsikgt til å bli hørt. Slik også i skrivet til Quisling, hvortil Klaveness i sin bok på side 185 henviser med følgende: " Medisinaldirektør Østrem som roste sig av å føre en aktiv og målbevist kamp mot jøssingene, særlig toppene rundt om på sykehusene -" Det var for mig/å gjøre å befri mig for de beskyldninger om å holde min hånd over sabotørene -og, samtidig svække partiets indflydelse over departementet ved å forsikre ledelsen, at jeg fulgte godt med - slik at denslags saker for fremtiden kunne overlates fagavdelingen (Helseavdelingen) uten forstyrrende ingrep utenfra .- Dette skulle være let å forstå for enhver uildet. -- Tilslut skal jeg si noen ord om den såkaldte "gjessingsak". som indtar en så bred plass i Klaveness, s bok.

Sakens forhistorie er følgende: 7 pleiere (ikke medlemmer av NS.) på Dikemark hendvendte sig allerede høsten 1940 til mig og senere gjentatte ganger til Medisinaldirektoratet med anmodning om hjelp til å bli fast ansatte. De hadde gjennom en årrekke vært opsagt 1 mnd. pr. år for at de ikke skulle bli fast ansatte og pensjonsberettigede -et vanlig misbrukfæx ledelsen på mange av asylene fra før krigen. Alle disse hadde gode atøster fra overlæge Gjessing. Hagelin bestemte, at de skulle tas inn som faste, hvilken ordre gikk igjennem min kontorsjef Dr. Ruud.

Samtidig og senere stadig våk kom det klager såvel fra ansvarlig partihold som fra andre over uro og vanskeligheter på Dikemark, hvor det efter sigende hersket tilstander, som snarest kunne betegnes som kaotiske og ikke hørte hjemme på et asyl. Bl. a. var det uforstandige NS. elementer, som blandet sig inn i sykehusadministrasjonen, fremsatte grove beskyldninger mot overlæge Gjessing og overpleieren og ville gi dem direktiver. Overpleieren ble c å betegnet som en uduelig drukkenbolt.

Forgjæves søkte jeg å legge demper på de ophissede gemytter- og da det tilslut ble foreslått å ansætte en NS. - mand som overpleier for å skape ro, ansæes det som en gunstig ordning.-Forøvrig er det Oslo komune, hvem denslag sorterer under og så vidt vites ansatte komunens pleier Wassdahl. Han som utspandt sig en diskusjon mellem komunen, dept, et og overlæge Gjessing, som mente han hadde ansættelsesretten, hvilket også var min mening.- Wassdahl magtet imidlertid vistnok ikke sin stilling. Den var jo forsåvidt også vanskelig under de forhold. - Men Gjessings arrestasjon, som ble foretat av hirden på eget initiativ (eller muligens partiet) skyldtes ikke Wassdahl ansættelse, men de uroelementer, som drev sit spill både før og tildels i dennes funksjonstid.

Det var de samme krefter, som søkte å fjerne Agnes Rimestad, sykehusrådmannen, Bertha Helgestad og Norsk Sykepleierskeformidlings ledelse, som stod bak angrepet på Gjessing og ville ha ham bort. Med uroen på Dikemark som påskudd forlangte disse folk, at jeg skulle ta affære og få fjernet direktøren. Og da jeg helt motsatte mig dette, begyndte de å intrigere på andet hold og allierte sig med indflytelsesrike NS.-instanser, bl.a. hirden. Dermed ble jeg sat utenfor, og fik først reue på utviklingen på Dikemark, da det var blitt åpenbar skandale og Gjessing arrestert. Og jeg ble rasende.

11

Arrestasjonen av Direktør Gjessing kom såm en bombe på alle i helseavdelingen og ødela den spire til ro og orden, som var søkt skapt ved Wassdahls ansettelse. - M.h.t. Wassdahls kvalifikasjoner - som Klaveness kritiserer mig for å ha negligert - ble disse bedømt først og fremst i helseavdelingens sinssykekontor, som hadde med saken å gjøre i detalj, Og jeg godtok innstillingen derfra, som gikk ut på at W. var kvalifisert for stillingen. Det er ikke alltid overpleiere ved asyl har så god utdannelse. Ofte er det gamle pleiere, som rykker opp uten å ha anden utdannelse enn den de har fått på asylet. Ønskemålet er å få folk med virkelig diakonutdannelse såvel til disse stillinger som til de alm. pleierstill. Men det er desverre langt igjen til det kan nåes, idet det utdannes alt for få diakoner pr. år her i landet. - Wassdahl var gammel pleier på Dikemark og hadde fått gode atester av overløge Gjessing. Men da hans ansettelse nå kom på tale, slo Gjessing om og gå ham dårlig attest - hvilket antokes å bero på Gjessings uvillie mo å få en NS-mand som overpleier - idet han ikke forstod hensikten hermed, eller rettere sagt misforstod den. For departementet fremstillet det sig som allerede nevnt, som det viktigste å få ro på Dikemark ved å imøtegå den fremkomne kritikk gjennom ansattelse av en NS: ~~xxxxx~~ overpleier, hvis kvalifikasjoner efter sinssykekontorets mening var gode nok i relasjon til mange andres i lignende stilling rundt om på asylene. - Kravet om ansettelse av en NS. overpleier kom fra departementssjefen (muligens efter påtryk fra partihold). Ut fra helemessig synspunkt antok man, at ordnede forhold hadde mere å si for såvel de syke og deres behandling som for Dikemark i det hele og ikke minst for overl. Gjessing, som alt da var i f. esonen - end å skaffe den aller best kvalifiserte overpleier. Det er ikke alltid det blir gjort ved ansettelser selv i normale tider, Hvor intriger og bekjentskaper, som man vet, ofte spiller større rolle end kvalifikasjonene - og da selv om det ikke foreligger særlige omstendigheter som den gang ved Dikemark. - Slik som saken lå an, anså vi ansettelsen av Wassdahl som den eneste utvei til å få fred på Dikemark. Ansettelsen var å betegne som et sjakktrekk for å forhindre videre aksjoner fra de pågående elementer. - Men det var ikke tistrekkeid i lengden.

Når jeg ble blandet inn i denne hekседans, skyldtes det de talrike henvendelser om uroen på Dikemark, og den kritik som med rette ble rettet mot myndighetene herfor. Mit prinsip var her som ellers å skaffe arbeidsro i helse-sektoren og derfor søke å sjalte ut alt som het politik, bl.a. også på sykehuset når jeg ble blandet op i det. Noe andet var ikke forenlig med helsevesenets interesser.

Det er det samme jeg gir uttrykk for i skrivet til styret i Norsk Psykiatrisk Forening 5 mai 1941 (Klaveness pag. 60) som Klaveness på side 54 betegner som "forvirret" - idet han tydeligvis ikke forstår noe av det hele. På side 80 i Klaveness, s bok står: "Hvor lite hensyn Helseavdelingen (Dr. Østrem) tok til Dikemark og de sykes tarv fremgår også/avdelingens følgende skrivelse til sykehusrådmannen 3 mars 1944 - ". Det dreiet sig her om midlertidig konstitusjon som assistentløge på Dikemark av en løge, som hadde gjennomgått 1 års kurbehandling på Bjørnebekk kursted. - Denslags konstitusjoner har vært betraktet som en slags sikringsforanstaltning av veck. syke løge for å hjelpe ham i overgangen efter kuropholdet og har ikke hverken før eller under okkupasjonen møtt motstand fra forståelsesfulle asyldirektører, som - samtidig med at de fik en som regel habil mand i underordnet stilling - fungerte som hans tilsynsløge, til han igjen kunne få sin lisens og departementet tillate, at han ble "sluppet løs" på publikum. - Men Gjessing protesterte altså.

Klaveness trekker i sin bok stadig frem den paraferende, som angivelig medansvarlig for de forskjellige skrivelser fra departementet, skjont den paraferende jo ikke har ansvar for andet end skrivelsens korrekte gjengivelse av conceptet. (Skulle man kunne fylle sin stilling, måtte man selvsagt også ekspedere sakene på foreskrevet måte. - I samme forbindelse skal nevnes, at Evangs avskedsdokument er undertegnet av Ruglesang, Hagelin og Th.G. Thorsen den 1 november 1940. Og følgeskrivet er undertegnet av Hagelin og parafert av Thorsen. - Den " gode nordmand" ekspedisjonssjef Thorsen i Sosialdepartementet har altså her både undertegnet og parafert - men nevnes karakteristisk nok ikke i Klaveness' s "Bokumentasjon".)

Men som dette ikke var nok, når det gjelder meg, nevner han også uttrykkelig mit navn i parentes i skrivelse utgitt fra Helseavdelingen - således i ovennevnte av 3 mars til sykenusrådmanden. Og på den måte, han fremstiller og anskuer denne sak, må denne parentetiske tilføielse betegnes som ondsindet. - Denslags saker var helt kurante og ble behandlet i Helseavdelingens sinssykekontor, men utgik selvsagt, som alle andre ekspedisjoner fra de forskjellige kontorer, i Helseavdelingens navn.

Ellers er Klaveness flink til å nevne sinssykekontoret spesielt, når det er utgitt skrivelser, som han liker - således på side 48 et skriv fra Dr. Rian i ss, kontoret til Dr. Gjessing. Det burde være klart at det ikke var selv for Klaveness, at et så viktig skriv i denne celebre sak ikke utgik uten etter samråd med meg - og med min pånøens, enten det var underskrevet av Rian eller meg - som forøvrig var skjønt enige i såvel Dikemark - som andre saker, mens Klaveness vil gi det utseende av uenighet. (Det var da også meg, som fikk Rian ind i u.s.kommissionen, nettop for å kunne hevde vore synspunkter.) Men Klaveness glemmer det igjen, da det angår beordring av Dr. Johannessen på Dikemark til Reitgjerdet asyl (pag. 75.) Her er det igjen " Medisinaldirektør Østrem " og ikke Helseavdelingen, meddelelsen kommer fra. Samtidig " misforstår " Klaveness fulstendig denne beordring, som han utlagger som en hevnmakt fra en av de underordnede urostiftere på Dikemark, hvis " høie forbindelser " skulle røbe sig her. Selvsagt hadde den intet med denslags noncens å gjøre, men tilsigtet ene og alene å skaffe sinssykekontorets sjef Dr. Rian, en hårdt tiltrengt reserveløse på sit asyl, Reitgjerdet (mens Dikemark, som er ut, var relativt godt hjulpet med læger). Og forslaget til beordringen kom som alle slike fra det kontor, den hørte under, i dette tilfelle sinssykekontoret. Denslags detaljer jeg selvsagt ikke beskeftige meg med, før de ble fremlagt til underskrift.

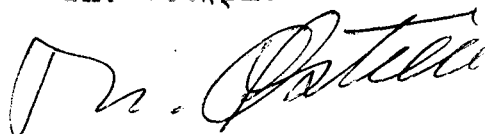
----- Hele rådmend Klaveness's bok ånder av en animositet mot, for ikke å si hatefull innstilling til, mig personlig, som over alt tillægges des letteste motiver, uten at forfatteren et øieblik gjør forsøk på en noenlunde objektiv vurdering endsi forståelse av min og Helseavdelingens handlemåte i de for helsevesenet uhyre vanskelige okkupasjonsår, men bygger sine krasse og injurierende påstander på formodninger og antakelser, som lite eller intet har med virkeligheten å gjøre. - Hvorledes kan f.eks. en forfatter som foregir å bringe " en dokumentasjon " og har noen ærgjerrighet m. h. t. å fylle de krav, dette stiller, si noe slikt som Klaveness på side 54: " - Doktor Østrem stod bak hirdbesøket på Rådmandens kontor 1 mai 1941 " - uten å ha ringeste grundlag for det ? (Første gang, jeg overhodet erfarer noe om dette hirdbesøk er Gjennem Klaveness bok). - Eller som på side 74 øverst : " Rollen som sådan (generende uroelement på sykehuset) var ham nok tildelt av partiet eller departementets Helseavdeling, " - og videre: " Den uro og uorden, som Helseavdelingen gjerne så utvikle sig på Dikemark " - Uten at det har noe som helst med sannheten å gjøre, mens tvert om det motsatte var tilfelle, hvilket endog bragte mig i miskredit på høieste hold. - Foruten disse og flere like uriktige anførsler forekommer en række perfide insinuasjoner og schikaner.

Det er ikke godt å skjønne, hvilke berettigede interesser Klaveness skulle ivareta ved denslags offentlig tilsøling av anden mand. - Man ser, at aviser ustraffet kan æreskjelde folk under påberopelse av å ivareta berettigede almene interesser. Men i dette tilfelle foreligger såvidt jeg kan forstå ikke noe slikt unskyldende moment.

I Lorentz Vøgts omtale av Redaktør Aadahl's sak heter det b.l.a. (Tønsbergs blad 8 november 1948): " Det var i den første tid efter frigjøringen. Alle slags bøker fik passere. - Ja, ble tiljublet bare de var preget av den tilstrekkelige hurrapatritisme og roste de " riktige " og fordømte de dertil utsatte. Det syntes som om der ikke var noen grænse for det sprøit, som ble anerkjent. --- " - Men Kl.s bok kom i 47, og han hadde rik anledning, til bl. a. nos mig, å få korrigeret sine anførsler - skjønt boken da naturligvis ikke var blit så sensasjonel - men foretrak å bringe tiltrøvs ukontrollerte røverhistorier fra mer eller mindre tvilsomme kilder - dem han i forordet takker for hjælpen " med å skaffe oplysninger tilveie ". Navnene på disse kilder bør komme frem i lyset.

Oslo 11/9 - 1955.

Th. Østrem.

Harald Børresen og Rolf Arne Foss

M. N. S.

TELEFONER:

H.R.Advokat Børresen personlig 414872
H.R.Advokat Foss personlig . . 416352
O.R.Sakfører Lysbakken 421282
Kontoret 410523

Oslo, den 3. november 1955

Hieronymus Heyerdahls gate 1, vær. 414
ved siden av Rådhuset.

R/SE

Dr. Th. Østrem,
Observatoriegte. 10,
O s l o .

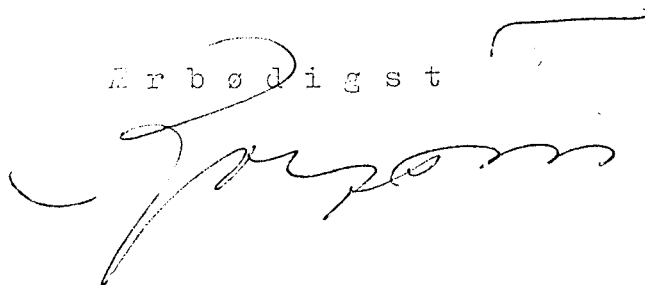
Jeg tillater meg herved å meddele at rådmann Klaveness har sendt meg følgende brev:

"Uten å innlate mig på nogen diskussion om hvad der blev forbrudt under krigen tillater jeg mig å meddele at jeg efter omstendighetene går med på dr. Østrens forslag. Forleggeren, nu Lutherstiftelsens bokhandel ved forlagschef Frøis, har lovet å besørge mangfoldiggjørelsen"

Jeg går ut fra at saken dermed er løst til Deres fulle tilfredshet.

For arbeidet med denne sak har jeg tillatt meg å beregne et honorar av kr. 300.-

Arbødigst

VI

Bilag : Brev og erklæringer.

1. Brev fra Th. Østrem til Dr. Vollberg - 17/12-1943.
2. - " - " - " - " - til Minister Hagelin - 9/12-1943.
3. - " - " - " - " - " - " - " - " - 12/12-1943.
4. - fra Dr.fil.Alfred Huhnhaüusser til H.R.adv.Børresen - 22/5-48.
5. - fra O.s.Hartwig Dahl(aktor i Lagm.rettss.)til Dr.med.Jochen Rietz,Hamburg-Rissen - 20/11-1948.
6. - fra Dr.med.Jochen Rietz til O.s.Hartwig Dahl - 27/11-1948.
7. - fra Th. Østrem til Minister Vasbotten - 27/3-1945.
8. Erklæring fra Professor Børger Meidell - 25/9-1947.
9. - " - fra O.S. K. Kahrs Budde - 15 mai 1947.
10. - " - fra O.s. Harald Schjølberg - 28/7-1947.

11. Positive tiltak i helsesektoren.

Herr Dr. Vollberg,
Deutsche Sicherheitspolizei,
Victoria Terrasse 7,
Oslo.

Angående de norske studenter.

I det jeg viser til tidligere korrespondanse om saken, ber jeg de Dem venligst være opmærksom på nedennævnte 31 læger og medisinere som ennå ikke er sluppet fri, men som det vil være ønskelig å få fritatt så snart det er mulig:

Carlsen, Walther Redisch. - Hvam, Ole. - Gimso, Ole. - Teigen, Arnfinn. -
Solom, Gabriel. - Skaanes, Oddmund. - Torp, Kaare. - Krohn, Wollert. -
Gathe, Rolf. - Ziegler, Hermann. - Kloumann, Otto. - Normann, Nils. -
Stranden, Erling. - Rollog, Halvor. - Løkensgaard, Sigurd. - Dull, Sverre.
- Bache-Jensen. - Hillesund, Rolf. - Hegemann-Jensen, Odd. - Gahr, Bernh.
- Skaug, Ragnar Olav. - Jespersen, Einar. - Hoff Frits. - Hansen, Armand.
- Berner, Jørten H., jun. - Kjelstrup, Yngvar. - Sentsen, Helge. - Røine,
Oddvar. - Jonson, John. - Ehnensen, Brynjulf. - Storm, Helge.

De ovennevnte læger og medisinske studenter er av Innenriks-
departementet paalagt å gjøre lægetjeneste, dels i OT, dels i Arbeids-
-tjenesten eller ved sykehus.

Oslo den 17. desember 1943.

Heil og sæl!

Th. Østrem
Th. Østrem.

Riktig avskrift.

Da. Røhlsheim

Bilag. Utgave av 2 desember 1943 omfatter følgende :

Kst. lste amanuensis Valentin Furst - Vitenskapelig assistent
Herbert Palmer - samt de medisinske studenter : Arild Harboe -
Ean William Walther - Ivar Brennhovd - Nils Helsingen - Jan Solam -
Per Krog - Cato Aulie - Knut Westlund - Rolf Sørbye - Jens Christian
Arboe - Jan Bendix Lien - Ragnar Hoel - Nicolay Teg-Larsen og
Carl Gustav Mamen.

Jnr. 172/43. I.D.H.2.
Th. 7./S.H.

Herr Minister Hagelin,
Innenriksdepartementet.

Ad. De medisinske studenter.

Fra første stund etter arrestasjonen har Helseavdelingen gjort alt, hvad det staar i dens mægt for aa faa frigit saa mange som mulig av de arresterede.

Vedlagt følger gjennemslag av skriv til de tyske myndigheter om saken.

Efter anmodning fra professor Hoel har man til denne sendt vedlagte bemerkninger av 4.de. til skriv fra professorene Konrad-Krohn, Tjøtta og Strøm, hvilke ble forelagt mig til uttalelse. Da disse skriv var misvisende i punkter hvorom tyskerne var godt orientert, maa man gaa ut fra, at dette kunde gi berettiget tvil om ogsaa de øvrige anførelser. De feilagtige punkter i professorenes brev har jeg i mit skriv til professor Hoel sat fingeren paa, samtidig som jeg rekapitulerer vore fordringer om frigivelse av medisinerne.

Da jeg gjennom innenriksraad Dahl fik vite at herr Ministeren ønsker aa overta saken, vil eventuelle ytterligere henvendelser herfra bli sendt gjennom Dem. Dog vil jeg gjøre opmerksom paa, at dette kan ha tilfølgende skjæbnesvangre forsinkelser av saken. Hittil har man arbeidet nat og dag med løslatelsen i Helseavdelingen, og de forskjellige uttalelser har man maattet avgi omgaaende, om de skulde naa frem i ret tid.

Tilslut bemerkes, at jeg idag etter anmodning av dr. Paris har had en personlig konferanse med ham, hvor jeg benyttet anledningen til aa minde om vore henvendelser og sterkt præisere nødvendigheten av, at det ble tat hensyn hertil.

Oslø den 9. desember 1943.
Heil og søl.

Th. Østrem.

Riktig avskrift.

Ar. Røstheim

J.nr.174/43.I.D.H.2.
LBS/OT.

Herr minister Hagelin,
O s l o .

Professor dr. med. Einar Langfeldt ble igaar aften kl.19 arrestert av det norske politi.

Man skal i den anledning anmode herr ministeren om aa være os be-
hjælpelig med aa faa professoren ut igjen, da det er av overmaate stor
betydning for os, at han kan være i arbeide paa det fysiologiske insti-
tut.

Det skal anføres, at professoren utfører ernæringsfysiologiske under-
søkelser, som for tiden er av livsviktig betydning for vort folk. Man
arbeider f.eks. med vitaminisering av margarin og undersøkelser over
jernmangden i de rasjonerte matvarer. I forbindelse hermed driver han
praktiske undersøkelser over jerntilsætning til brødet. Han er saaledes
i øieblikket helt uundværlig.

Det skal ennvidere anføres, at professor Langfeldt hele tiden har
inntat en loyal holdning, og at samarbeidet mellem professoren og
Helsesvdelingen har vært meget godt.

Professoren har ennvidere like overfor studentene høvdet sit anti-
kommunistiske standpunkt, og tilholdt dem aa være loyale og avholde
sig fra alle former for demonstrasjon eller sabotasje. Det skyldes i
første rekke ham, at ca.500 ikke skrev under paa den siste protest.

Oslø, den 13. desember 1943.

Th. Setrem.

Right avskrift.

Ola. R. Skarvin

Oslo, Byggs Alle 66.d. 12.5.48.

Herr Høiesterettsadvokat Esrresen, Meyerdalsgt. 1. Oslo.

Vedr. dr. med. Østrem.

Til de ekriftlige spørsmål De gav mig efter politiforbør av prof. dr. Klaus Hansen paa Viktoria Terrasse har jeg følgende aa bemerke:

1) Dr. Østrem og jeg hadde under krisen tjenestlig ikke noe direkte forbindelse, da alle saker som angik dr. Østrens arbeidsomraade ble behandlet av Reichskommissariatets "Gesundheitsabteilung", som stod under ledelse av dr. med. Paris.

2) Dr. Østrem kom først i direkte berøring med min avdeling (KAMKHAH HNGXX ("Abteilung für Schul- und Bildungswesen") i desember 1943 efter stengningen av Oslo Universitet og arrestasjon~~er~~ av ca. 1800 studenter og universitetslærere.

2) I disse dager henvendte sig dr. Østrem i flere skriv til os for aa faa frigitt arresterte studenter og enkelte assistenter. I de lister av de arresterte studenter og professorer, som er blandt mine dokumenter finne ca. 45 navn av medisinere som dr. Østrem gikk inn for. Han henvendte sig ogsaa til os i enkelte tilfæller hvor universitetsrektor Adolf Noel hadde bedt aa understøtte ham fra Helseinspektoratets side. ----- Desuten fik jeg gjennom dr. Paris et skriv fra medicinaldirektøren hvor dr. Østrem under henvisning til den herskende læge- og farmasitnød i landet ba om aa faa frigitt alle medisinske eksamenskandidater til anden og tredje avdeling og farmacistuderende til første og anden avdeling.

Hvis ikke alle mediestudenter som dr. Østrem har opgitt ble løsladt saa gik det her som i mange andre tilfæller: mange studenter var allerede sendt til Tyskland for ansøknin~~g~~ om løslatelse kunde bearbeide Det har med dr. Østrens innsett ikke noe aa gjøre.

3) Min avdeling stod i tjenstlig kontakt med Sikkerhetspolitiet da vi stadig fik ansøkninger om løslatelse av arresterte lærere, elever, studenter, professorer o. fl. Jeg var ogsaa nærmere bekjent med dr. med. Riets som behandlet mig flere ganger under min sykdom. Han fortalte av og til om dr. Østrem bl.a. at han hadde bedt om at sanitetsoffiserene ikke maatte sendes til tysk fangenskap.

Dr. Riets hadde - tror jeg - truffet ogsaa med ham ovennævnt at læger ikke skulde tas som gidsler.

(Sign) Alfred Huhnhauser.

dr. fil.

Riety avskrift:

Alf. Riets

Dr. med. Jochen Rietz. Hamburg-Rissen, Waldstrasse 69. - Engl. Zone.

1. Som læge i Sikkerhetstjenesten hadde De med Helseavdelingen i tjenstlige anliggender aa gjøre.
2. Kom De herunder i kontakt med dr. Østrem og hadde anledning til aa følge hans virksomhet paa nært hold ?
3. Mener De, at han fulgte en norsk linje og høvdet norske interesser overalt? Var han derfor lite populær i Reichskommissariats Gesundheitsabteilung (som ikkekunde komme forbi hans faglige underbygde standpunkter)?
4. Fik han hjelp av Dem i disse sine bestræbelser? Ogsaa til aa forhindre gidseltaken av læger og farmasøitisk personel? Fik han istand egen overenskomst med SD herom ?
5. Fik han hindret, at Wehrmacht beslagla en rekke medisinske anstalter som Rotvold, Dikemark og Blakstad Asyl ?
6. Hadde De indtrykk av, at han optraadte som fagmand og ikke som politiker i sin stilling? (Kan De huske, at dr. Paris's forgjanger i Reichskommissariat, Dr. Meyer, uttalte om dr. Ø., at han var "ein erstklassiger Fachmann"?)
7. Hadde han, saavidt De vet, andet end offisiel omgang med tyskere?
8. Var hans stilling vanskelig og kjenner De til, at han søktes fjernet av partiet, fordi han ikke vilde danse efter dets pipe ?
9. Kan De huske, at han kom i sterk opposisjon til professor Hohlfelder, som vil e nazifisere den norske skjærbilledfotografering ved aa tvinge deltakerne ind i SS? - og at dette ikke lykkedes takket være Ø., saa Hohlfelder maatte organisere sit eget Røntgensturband ?
10. Kan De huske, at Ø. ved henvendelse til Dem og andre tyske myndigheter fik frigitt en rekke fanger og hindret arrestasjon av andre, saaledes som
 - a. Studentene - bl.a. sekretær Wulfsberg i Helseavdelingen?
 - b. samtlige sanitetsoffiserer - forhindr. arrestasjon og frigitt de arresterede.
 - c. generalsekretær i Lægeforeningen Jørgen Berner.
 - d. bylæge Hougen, Kongsberg.
 - e. Dr. Mønnich, Drøbak. - (gidsel).
 - f. Dr. Torgny Magnussen, Raufoss (gidsel).
 - g. Godseier Løwenskjöld, Skien (efter skriv fra statsfysikus Svaar),
 - h. Ingeniør Bjarne Bassøe,
 - i. Odd Løvlie - bondegut fra Brøttum,
 - j. Dr. Arne Klem, som skulde stilles for tysk krigsrett som skyldig i en tysk soldats død (ved neosalvarsaninjeksjon), slap efter indtrængende forestillinger fra Ø. hos Dr. Paris med en mulkt paa 500,- kroner?
11. Kan De huske, at de tyske myndigheter paa et tidlig tidspunkt (1941) +) forlangte bestyreren av det Kemiske Kontrollaboratorium paa Blindern fjernet, fordi han var jøde? Hadde Ø. noensomhelst befatning med dette? Protesterte han herimot ?
12. Kan De huske, at disse Ø.s stadige henvendelser irriterte enkelte tyske instanser, som mente, det var indblanding i tysk interessesfære - og at Ø., som paa forhånd var upopulær i Reichskommissariat og paa ledende NS-hold, risikerte aa komme i miskredit, som kunde ført til hans avkjede

+) Sjefen for spesialitetskontrollen (med apotekvarer)

Riktig avskrift:

Dr. Jochen Rietz

Dr.med. Jochen Rietz
Hamburg, 27. November 1948
Waldstrasse 69.

Hamburg, 27. November 1948.

Herrn Hartwig Dahl,
Overretssagfører, 3
Oslo.- Drammensveien 10.

Ihr Brief vom 20. November kam am 26. in meine Hände. Die mit von Ihnen übersandten Fragen beantworte ich folgendermassen:

Zu 1: Ja. Ich hatte mit Angelegenheiten des Gesundheitswesens zu tun.

Zu 2: In Bearbeitung dieser Fragen kam ich in Kontakt mit Dr. Østrem und habe sein Verhalten von Antritt seines Amtes an bis zum Schluss aus nächster Nähe beobachten können.

Zu 3: Dr. Østrem war bei Reichskommissariat wenig populär, da er sich häufig deutschen politischen Gesichtspunkten gegenüber abweichend zeigte. Dr. Østrem vertrat in seiner Arbeit in erster Linie Fachliche Gesichtspunkte.

Zu 4: Da ich gerade aus den deutschen Verhältnissen die Eingriffe der deutschen NSDAP auf das staatliche Gesundheitswesen kannte und diese Eingriffe sehr häufig zu Nachteilen in der Bearbeitung der Fragen des Staatlichen Gesundheitswesens führten, habe ich Dr. Østrem in seinen Bestrebungen, die Arbeit des Medicinaldirektorates aus der direkten Einflussphäre der Partei zu halten, unterstützt.

Dr. Østrem hat 1941 über mich mit dem SD darüber verhandelt, dass die Verhaftung vom Ärzten und pharmazeutischen Personal als Geiseln unbedingt verhindert werden musste. Es wurde darüber in diesem Sinne ein Übereinkommen getroffen. Man hat sich deutscherseits sehr lange an diesen Übereinkommen gehalten, jedoch musste man davon abgehen, als die damals illegale Heimatfront sogar die karitativen Berufe zur Deckung ihrer Arbeit benutzte. Ich erinnere mich genau, dass Dr. Østrem damals auch gegen diese Begründung von Seiten der Sicherheitspolizei protestierte.

Zu 5: Ja. Dr. Østrem verhinderte die Beschlagnahme von einer Reihe medizinischer Anstalten. Es war sehr häufig sogar so, dass Dr. Østrem die zivilen deutschen Dienststellen auf das Verhalten der Wehrmacht aufmerksam machte.

Zu 6: Der Vorgänger von Herrn Dr. Paris im Reichskommissariat, Herr Dr. Meyer musste damals seinen Posten verlassen, da er als reiner Fachmann zu wenig die deutschen politischen Gesichtspunkte in seiner Arbeit nach Ansicht des Reichskommissars beachtete. Es ist möglich, dass Dr. Meyer sich in dem genannten Sinne geäußert hat, da auch für ihn in erster Linie die fachlichen Gesichtspunkte massgeblich waren.

Zu 7: Dr. Østrem hatte nur offiziell Umgang mit Deutschen.

Zu 8: Dr. Østrem verhinderte Übergriffe der Partei in das staatliche Aufgabengebiet der Gesundheitspflege. Er vermehrte bei seiner Arbeit im Medicinaldirektorat die Aufgaben des staatlichen Gesundheitswesens und nicht die parteilichen Aufgaben. In der unklaren Haltung der NS, die häufig eine parteiliche Einmischung in die Arbeit des Medicinaldirektorates wünschte, war er derjenige der konsequent eine Trennungslinie verfolgte. Diese Haltung machte ihn bei der Führung der N.S. unpopulär, die ihn bei verschiedenen Anlässen zu entfernen suchte.

Zu 9: Ich erinnere mich genau, dass ich in der Angelegenheit des Röntgensturmbannes zahlreiche Gespräche mit Dr. Østrem führen musste. Professor Hohlfelder hatte die über das Reichskommissariat mit Dr. Østrem gemachten Abmachungen über die Ausbildung von Norwegern am Röntgenschirmgerät nicht eingehalten. Als Dr. Østrens Einwendungen beim Reichskommissariat keinen Erfolg hatten, wandte ich mich telegrafisch und schriftlich in ausführlicher Form an das Reichskommissariatshauptamt in Berlin (höchste Dienststelle des SD). Dieser Schritt führte zum Erfolg. Ich wäre mit dieser Angelegenheit nicht befasst worden, wenn sich Dr. Østrem nicht ausführlich an mich wandte.

Ich persönlich geriet damals auf Grund meines Vorgehens in Schwierigkeiten mit den Dienststellen des Reichskommissariats.

Zu 10: Dr. Østrem hat verschiedentlich versucht, Verhaftungen zu verhindern oder bereits Verhaftete wieder frei zu erhalten.

Zu a). In dieser Gelegenheit verhandelte er, soweit ich weiss, mit dem Reichskommissariat direkte, und zwar mit Ministerialrat Huhnhäuser.

Zu b). Ja. Dr. Østrem war damals vorstellig. Der Hinweis war aber nicht notwendig, da die Freilassung der Sanitätsoffiziere sowieso vorgesehen war.

Zu c). Dr. Østrem war, soweit ich weiss, der Einzige der mir bekannten NS Ärzte, die mit der Freilassung von Dr. Berner einverstanden waren. Die Freilassung geschah nach Antrag von Dr. Østrem.

Zu d). Ich kann mich nicht mehr genau erinnern.

Zu e). Es ist richtig, dass Dr. Østrem sich wegen der Freilassung an mich wandte. Ich wurde in dieser Angelegenheit auch von anderen Kreis-angesprochenen.

Zu f). Der Vorgang ist mir nicht mehr genau erinnerlich.

Zu g). Ja. Ich kann mich aber nicht mehr an Einzelheiten erinnern.

Zu h). Ja. Dr. Østrem hatte sich an mich gewandt.

Zu i). Ebenfalls wie h.).

Zu j). Ja. Darüber verhandelte Dr. Paris auf Veranlassung von Dr. Østrem. Dr. Østrem's Verdienst durfte es sein, dass Klem nicht vor ein Kriegsgericht gestellt wurde.

Zu 11). Ja. Ich erinnere mich, dass Dr. Østrem auch in dieser Frage mit mir gesprochen hat. Dr. Østrem war mit der Entfernung den Betreffenden einverstanden. Es war eine der ersten Fragen in denen ich mit ihm zu tun hatte.

Zu 12). Ich persönlich hatte bei der Sicherheitspolizei gerade in dem letzten Jahr sehr häufig Schwierigkeiten, da ich mich auf Veranlassung von Dr. Østrem sehr häufig in Exekutiv-Fragen einmischte, die das Medizinische Gebiet betrafen. Die Einwendungen Dr. Østrem's wurden aber offiziell von der Sicherheitspolizei immer wieder im letzten Jahr abgewiesen mit dem Hinweis, dass die Heimatfront in ihrer Arbeit keine Rücksicht auf die karitativen Gebiete nehme, sodass die Sicherheitspolizei sich nicht imstande fühlte, die Einwendungen Østrem's zu beachten. Diese ständige Einmischung Østrem's machte Dr. Østrem auch bei deutschen Dienststellen nicht beliebt.

Ich versichere die Angaben nach bestem Wissen und Gewissen gemacht zu haben.

(Sign.) Dr. Jochen Reitz.

(Dr. med Rietz).

Avskrift av telegram fra dr. Rietz :

" Ch 0743. Hamburg/1 19 17 1/12 0945 -
Karl Hartvig Dahl Drammensveien 10 Oslo.

Schreibfehler in Frage 11. Es muss heissen "nicht einverstanden".
Dr. Rietz. "

Riktig avskrift:

Dr. Rietz

Til minister Vasbotten,

Fra medisinaldirektør Østrem.

Ad avskjedigelse av funksjonærer i Helseavdelingen paa politisk grundlag.

Med hensyn til byraasjef Schmidt, sekretærene Breder og Skjerve-Nielsen, assistent Kristine Gløersen og kjemiker Marie Karin Vold skal bemerkes, at de alle er uundværlige i sine stillinger.

Byraasjef Schmidt har særlige kvalifikasjoner som Apothekkontorets sjef hvilken stilling han har innehat i mange aar. Han er en meget dygtig fagmand og administrator. Hertil kommer, at han med sine mange forbindelser i inn- og utland er istand til aa skaffe medisinforstyringer, som man for tiden saa haardt trenger og som man ellers sikkert ikke vilde kunne gjøre regning med aa faa.

Sekretærene Skjerve Nielsen og Breder er hver paa sine felter utprægede fagfolk. Den første gaar for aa være avdelingens skarpeste juridiske hode. Den anden har saa aa si alt det juridiske arbeide i Tuberkulosekontoret. Om ingen av disse vet man her noe ufordelagtig. De har greid sit arbeide paa en udmerket maate og har aldrig git anledning til mistanke om illojalitet.

Marie Karin Vold er en av de tre kjemikere paa kontrollaboratoriet. Disse har aa undersøke alle preparater, som passerer spesialitetskontrollen, hvor jeg selv er formand. Arbeidet med disse undersøkelser er øket sterkt under krigen. Det undersøkes nu saa mange preparater, at vi i kontrollen jevnlig har maattet holde møte hver uke istedetfor som før hver 14. dag. Skulde hun slutte, vilde man ikke faa noen ny, og laboratoriets arbeide vilde noksaa snart bryte sammen. De fabrikker, som sender ind preparater til spesialitetskontrollen, er saavel norske som tyske.

som

Kristine Gløersen ansees/helt nødvendig i sin stilling i apotekkontoret efter at dette mister endel andre funksjonærer, som man ikke

kan faa erstattet. Man kjenner ikke her til noe ufordelagtig om henne i tjenesten.

Om alle disse funksjonærer gjælder, at de ikke i kraft av sine stilling-er i Helseavdelingen er istand til aa sabotere arbeidet. Og noe sligt er da heller ikke overført dem her.

De fleste av avdelingens byraasjefer er N.S., og med samtlige arbeider jeg i den intimeste kontakt. Ingen sak av betydning forlater avdelingen, uten at jeg har gjennomgaat den.

Generelt kan sies, at man har meget vanskelig for aa undvære noen funksjonærer i Helseavdelingen idag. Avdelingen er paa forhaand defekt, idet endel funksjonærer efterhaanden er sluttet, uten at man har faat nye igjen og endel andre er til stadighet sykemeldte.

Samtidig er arbeidet øket kolossalt, og saavel de større saker som de daglige ekspedisjoner er det umulig aa faa fraa haanden uta et forsert arbeidstempo og tildels overtidsarbeide.

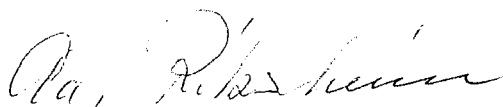
Det har med mellemrom vært klaget over, at saksbehandlingen kan ta lang tid i departementet. Helseavdelingen har forsøkt aa paaskynde alle saker og saavidt mulig være a jour. Det har dog av ovennevnte grunder ikke vært til aa undgaa, at dette allikevel ikke altid har vært tilfælde. Skal vi naa berøves ytterligere arbeidshjælp uten utsigt til aa faa denne erstattet, maa man selvsagt være forberedt paa, at kritikken over sendragtighet i departementet ogsaa kan komme til aa ramme Helseavdelingen.

Oslo den 27. mars 1945.

Heil og sæl.

Th. Østrem.

Riktig avskrift :

8 (29)

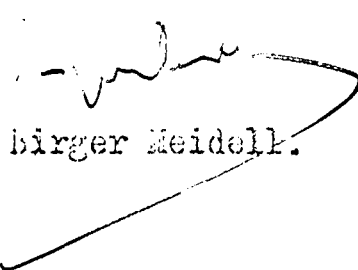
Ved undertegnendes tiltredelse som sjef for sosialdepartementet 25/9-1946 hadde stillingen som medisin^{er}direktør stort ledig i henved 1/2 år hvorfor jeg ønsket det som uavgjengelig nødvendig straks å få den besatt med en kvalifisert mann.

Jeg henvendte meg til professor Kåre Hønsen, som i ca 15 år hadde vært tilknyttet medisin^{er}direktoratet som konsulent. Etter hans avslag henvendte jeg meg til den kjente h^{er}de^mann ~~XXXXXX~~, daværende statsfysikus eksnevnd i Bergen, som angivelig var den der stod nærmest for tur for s^{er}ve oprykning. Det heller ikke hr. Eksnevnd kunde overt^{er} stillingen, henvendte jeg meg til dr. Thorleif Østrem, hvis kvalifikasjoner ogs^{er} var de aller beste - idet han som bekjent ikke bare var spesialist i neurologi og psykiatri men tillike i omkring 15 år hadde vært distriktslege og s^{er}ledes hadde fullt kjennskap til lege- og medisin^{er}le forhold s^{er}vel p^{er} land som i by, og hvis rent moralske forutsetninger jeg kjente fra personlig kontakt gjent^{er} ca. 30 år.

Jeg ønsket det av den største betydning, at vedkommende måtte besitte de rette menneskelige forutsetninger ved siden av de faglige, s^{er} og ogs^{er} hr. Østrem bestemt avsl^{er}g å overt^{er} stillingen, s^{er} jeg meg tilsist nøds^{er}get til å forel^{er} for Innenriksdepartementets sjef, som fra samme øieblik led medisin^{er}direktoratet inn under sig, at dr. Østrem ble beordret til å overt^{er} stillingen - hvilket ogs^{er} deretter ble effektivert.

Jeg finner å burde understreke at det i og for sig ingen rolle å spille for meg, at hr. Østrem var medlem av NS, da jeg henvendte meg til i - i hele min departementstid ble det ikke ønsket en eneste NS-mann i mit departement.

Bærum 25/9 - 1947.

Birger Meidell.

E r k l æ r i n g .

Undertegnede Harald Schjølberg, født 18/4 1886, bopæl Sognsveien 41, Ullevål Hageby, V. Aker, lagfører i Ullevål lag av N.S. inntil utgangen av 1942, skal på oppfordring erklære, at jeg i denne tid ofte hørte at der var missnøye med såvell rådmann Klavenes som med forständerinnen ved Ullevål Sykehus, Agnes Rimestad, for den måte hvorpå sykepleiearbeidet ble ledet der. Der ble intet gjort for å stanse den tiltakende politiske aktivitet som pleiepersonalet utfoldet og som ofte ødela forholdet mellom pleiersker og syke og virket forstyrrende på det regulære pleiearbeide. Man var av den oppfatning, at et bytte såvell av rådmann som av forständerinne var uomgjengelig nødvendig .

I den anledning ble der bl. a. -visstnokk av NS Faggruppeorganisasjon - sendt skriv til medisinaldirektør Østrem for fjernelse av disse to. Man fikk imidlertid ingen hjelp dertil av ham.

Derfor gikk man tilslutt til partiets hovedorganisasjon med besværing som ledet til at de nevnte to personer ble avsatt .

Barum den 23. juli 1947.

Harald Schjølberg

Denne erklæring avgis unner eest og vidneansvar, og jeg samtykker i at den brukes som vitneerklæring fra mig i dr. Th. Østrem sak.

Harald Schjølberg

Det var store og viktige oppgaver, Helseveiledningen var sat til å løse under siste verdenskrig. - Tilfølgere var det gjort svært lite for helsevesenet, enten det var skyldtes mangel på initiativ i Medisinaldirektoratet eller på tilstrækkelige bevilgninger - kanskje begge deler. En rekke viktige oppgaver var uløste. - I min tid ble det or saavel disse som flere nye. - Blandt de viktigere skal nevnes endel.

1. Nyorganisering av den medisinske sentraladministrasjonen - et kjemperelat, som siden har gjort det mulig å arbeide rasjonelt og effektivt i helsesektoren.

2. Slikket kamp mot tuberkulosen bl.a. ved bestemmelser om leveundersøkelse ved skoler og andre undervisningsanstalter, skjærbilledfotografering av hele folket (mot før bare i enkelte byer) og økning av diagnosestasjonenes antal med 100 %.

3. Tiltak mot spiseriske sykdommer - ved omfattende vaksinasjoner, avlusning, bad og badstuer - og mot kjønnsykdommer, som erferingskursier øker i krigsherjede og okkuperte land. Lov om tiltak mot kjønnsykdommer av 22/6 - 1944.

4. Redning av forsonen for defekte individer - saadassuoke, emilertillere og psykopater - ved planleggelse av naardt tiltrengte anstalter for dem.

5. Samlet sykehusplan for hele landet - med raabesyndelse av den nye kirurgiske avdeling på Rikshospitalet. - Den overordentlige betydning det har hat, at dette bygg ble innngatt, ble meget sterkt pointert ved indviesen sommeren 1948, hvor prof. Mohr bl.a. uttalte, at "det blir av fundamental betydning for norsk medisin" - iflla. "Verdens Gang" 1/7 - 1948.

6. Neurokirurgien, som hadde vært særegelig forsømt, tok jeg mig personlig effektivt av og fik allerede i 1941 egen operasjonsavdeling og avd. for neurokir. pasienter med avdelingslege på Rikshospitalets Nerveavdeling.

7. Hygieneproblemene ble ofret overmaede nagen tid og arbeide. Særlig ble lært vært på de ulike mødre og barn, hvilket ogsaa lykkedes. (Dr.Fine Ege sier herom i intervjuet i "Verdens Gang" 12/12-48 bl.a.: "Sykterne har ikke tatt skade av krigspressen". - Og overl. Alfred Sundt i "Helsebladet" 2/11-48: "Sprikkeadegdeligheten er en indikator på et lavt hygieniske og kulturelle nivå. --"). Hertil kom revisjon av lov om næringsmiddelkontroll - ogsaa under okkupasjonen

8. Utdelingen av "Helsebladet", som ble sendt gratis til alle hjem, betydnet på lærtig å spre sunt og riktig opplysning om helsevesenets arbeid med henhold på fremme av hygiene og best mulig kosthold under de vanskeligste forhold samt bekjempelse av tuberkulose, kjønnsykdommer og epidemier.

9. Stiftelsen norsk-Okkupasjonshistorie, 2014 - Institut for reumatiske sykdommer - hvilke idag medfører like stor invaliditet og større utgifter end tuberkulosen
10. Bedre utdannelseskrav og vilkår for lærerne.
11. Et vist rekrutert bedring av skogsarbeidernes og fiskernes arbeidsforhold og underbringelse (tømmerkoier, rotboder og skøiter).
12. Rotteloven - som ved siden av Danmarks er av verdens beste.
13. Det største og kanskje viktigste tiltak rummedes innen rammen av bas folkningsundersøkelset - med opprettelse av en rekke nye kontrollstasjoner for mor og barn, søndebarnhjem, barnehaven, morsmelksentral (den første i landet), tandkontroll - readdbøter mot fiskehens katastrofale tilbakegang p.g. av prevensjon og abortus provocatus.

--- Praktisk talt alle disse ting (undtatt kampen mot folkedøden) er fortsatt etter okkupasjonens omdr.

----- I innsatsen på helsevesenets område med de mange vanskeligheter, som krig og okkupasjon medførte, samarbeidet også ikke-U.S.funksjonærene ivrig, loyalt og i beste forståelse i enhver henseende - like fra kontor- og byråsjefer og til de yngste sekretærer - hvilket forsvrig var betingelsen før, at det hele kunde gaa. En rekke av disse avanserte under okkupasjonen og beholdt sine stillinger etterpå. - På samme vis forholdt det sig utenfor dep.tet, hvor den alt overvokende del av stillingene (distr.l.o.a.) søktes av og ble besat med ikke-U.S.lærere, hvis ansettelse i resp. indstill. til still. efter frigjøringen har vært gransket og fundet i orden. (See sent som varen 1945 søktes også still. efter avdøde politiløse Christensen av legerne Frøshaug, Münch og Broch-Jtne, som alle var "gode nokkord", og ble indstillet av mid i ovennevnte rekkefølge). - Ingen av disse funksjonærer eller leger har senere hat noen ubehageligheter o.s.v. av sin adferd og sit samarbeide under okkupasjonen, hvilket "etterkrigsgranskning" kan være bekjent av - selv om det også skulde innebære anerkjennelse av Helseavdelingens innsats i krigsårene.

Oslo 15/3 - 1948.

Th. Sæther

Th. Sæther.